

Nr 39

Utlåtande i anledning av väckta motioner om pensionering av äldre friställd arbetskraft m. m.

Andra lagutskottet har behandlat följande inom riksdagen väckta till lagutskott hänvisade motioner:

1) de likalydande motionerna I: 30 av herr *Werner* och II: 39 av herr *Andersson* i Luleå m. fl.;

2) de likalydande motionerna I: 31 av herr *Werner* och II: 38 av herr *Andersson* i Luleå m. fl.;

3) de likalydande motionerna I: 351 av herr *Carlsson, Eric*, och herr *Svanström* samt II: 438 av herr *Gustavsson* i Alvesta;

4) de likalydande motionerna I: 352 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 446 av herr *Ohlin m. fl.*;

5) de likalydande motionerna I: 353 av herr *Jansson, Paul, m. fl.* samt II: 436 av herr *Blomkvist m. fl.*;

6) de likalydande motionerna I: 443 av herr *Geijer, Arne*, och herr *Johansson, Knut*, samt II: 557 av fru *Ekendahl* och herr *Hagnell*.

Motionerna 1)–5) har behandlats i sin helhet. Motionerna 6) har behandlats endast såvitt angår förtidspensionering. Beträffande övriga delar av motionerna hänvisas till utskottets utlåtande 1967: 38.

Motionerna

Motionerna I: 30 av herr Werner och II: 39 av herr Andersson i Luleå m. fl.

I motionerna yrkas »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning i samråd med arbetsmarknadens partorganisationer angående sänkt pensionsålder till förslagsvis 65 år för grupper inom fysiskt och psykiskt påfrestande samt hälsovådliga yrken.»

Motiveringen till motionsyrkandet återfinns i motionen II: 39.

Motionerna I: 31 av herr Werner och II: 38 av herr Andersson i Luleå m. fl.

I motionerna yrkas »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att de i denna motion behandlade frågorna rörande trygghet till sysselsättning, inkomst och försörjning för den äldre arbetskraften skyndsamt utredes.»

I motionerna anförs att särskilda svårigheter uppstått för den äldre arbetskraften på grund av allt högre arbetstempo och särskilda svårigheter vid företagsnedläggningar. Motionärerna anser det därför motiverat med särskilda arbetsmarknadspolitiska åtgärder. I motionerna behandlas den kategori äldre arbetstagare vars arbetsförmåga avtagit men som inte direkt är sjuka och uppfyller villkoren för förtidspensionering. Motionärerna önskar ändra bestämmelserna för förtida pensionsuttag i den allmänna pensioneringen så att reduktion av pensionsbeloppen upphör när pensionären fyllt 67 år. De vill också ha en översyn av bedömningsgrunderna för förtidspensioneringen och en översyn av ersättningsbeloppen.

Beträffande motiveringen i övrigt hänvisas till motionen II: 38.

Motionerna I: 351 av herr Carlsson, Eric, och herr Svanström samt II: 438 av herr Gustavsson i Alvesta

I motionen yrkas »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om parlamentarisk utredning av frågan om sänkt folkpensionsålder.»

I motionen framhålles att tjänstemän ofta har en pensionsålder av 65 år eller lägre medan kroppsarbetare med ofta tungt arbete pensioneras vid 67 år. Detta anser motionärerna felaktigt. Även arbetsmarknadsskäl — den äldre arbetskraftens svårigheter att vid friställning få arbete — talar enligt motionärerna för en sänkt pensionsålder.

Beträffande motionernas motivering i övrigt hänvisas till motionen I: 351.

Motionerna I: 352 av herr Dahlén m. fl. och II: 446 av herr Ohlin m. fl.

I motionerna yrkas »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsam utredning angående möjligheterna att införa ändrade regler för rätt till förtidspension, innebärande att sådan pension efter prövning kan beviljas äldre personer som en sista utväg när det visat sig omöjligt att lösa deras försörjningsproblem genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder.»

Motionärerna framhåller att förtidspension enligt gällande regler kan beviljas endast om medicinska skäl föreligger. Förtidspension bör enligt motionärernas mening kunna beviljas även när bristande försörjningsförmåga har annan orsak.

Motiveringen för motionsyrkandet är intagen i motionen II: 367.

Motionerna I: 353 av herr Jansson, Paul, m. fl. och II: 436 av herr Blomkvist m. fl.

I motionerna yrkas, att riksdagen måtte besluta »att hos Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning rörande förtidspension inom ramen för allmänna försäkringen av den äldre arbetskraft, som friställs vid driftinskränkningar och företagsnedläggelser.»

Motionärerna anser att äldre arbetskraft som inte genom samhällets och näringslivets försorg kan beredas fortsatt sysselsättning bör få förtidspension från den allmänna försäkringen. Ersättning för arbetslöshetsförsäk-

ring, socialhjälp eller liknande är enligt motionärerna inte ett »rättvist svar till de äldre för deras insatser».

Beträffande de skäl motionärerna i övrigt anfört hänvisas till motionen I: 353.

Motionerna I: 443 av herr Geijer, Arne, och herr Johansson, Knut, samt II: 557 av fru Ekendahl

I motionerna yrkas »att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning för översyn av socialförsäkringssystemet».

Motionärerna begär en väsentlig utbyggnad av förtidspensioneringen. Man vill ha mildare bedömning av de medicinska skälen och starkare hänsynstagande till vederbörandes möjligheter på arbetsmarknaden. Särskilt gäller detta för den äldre friställda arbetskraften. Äldre människor med dålig utbildning och stark anknytning till en ort har ofta starkt begränsade möjligheter att byta arbete. Denna grupp människor måste beaktas vid en reformering av socialförsäkringssystemet.

Beträffande de skäl motionärerna i övrigt anfört hänvisas till motionen I: 443.

Gällande bestämmelser m. m.

Sänkning av folkpensionsåldern

Ålderspension från folkpensioneringen utgår i princip fr.o.m. den månad varunder den försäkrade fyller 67 år. Pensionsåldern 67 år har gällt sedan 1914. I *prop. 1958: 55* med principförslag om förbättrad pensionering och i *prop. 1959: 100* med förslag om allmän tillägspension diskuterades möjligheten att vid sidan om förtida uttag bereda personer, som måste dra sig tillbaka från förvärvslivet tidigare än andra, pension före 67 års ålder även i de fall då de inte är invalider i gängse bemärkelse. Frågan hänsköts till 1958 års socialförsäkringskommitté. Vid 1959 års riksdag behandlades dessutom motioner om sänkt pensionsålder för gruvarbetare och en allmän sänkning av pensionsåldern till 60 år för kvinnor och 65 år för män. Riksdagen avlog motionerna om en allmän sänkning av pensionsåldern men förordade utredning beträffande möjligheterna att för yrkesgrupper med tungt och hälsofarligt arbete erhålla oreducerad ålderspension före 67 års ålder (SäU 1959: 1).

1958 års socialförsäkringskommitté behandlade frågan om pensionsåldern i sitt år 1961 avgivna betänkande (SOU 1961: 29). Utredningen anförde.

Det torde ligga utanför det möjligas gräns att differentiera pensionsåldern inom den allmänna pensioneringen så att rimliga anspråk på rättvisa de olika grupperna emellan tillgodoses. Arbetsförhållandena inom ett och samma yrke varierar starkt från arbetsplats till arbetsplats och förändras på grund av den tekniska utvecklingen från tid till annan. Arbets-

tagarna skiftar vidare sysselsättning under årens lopp och det torde inte sällan förekomma att en arbetstagare har flera olika sysselsättningar inom loppet av ett och samma år. Det torde inte heller vara ovanligt att en arbetstagare vid högre ålder övergår från tyngre till lättare arbeten inom eller utom yrket. Man kan vidare inte bortse ifrån att de enskilda arbetstagarna reagerar individuellt mycket olika inför arbetslivets påfrestningar.

De varierande förhållandena inom näringslivet gör att ett behov av pensionskydd före 67-årsåldern utöver det som i vissa fall kan erhållas från förtidspensioneringen eller genom anordningen med förtida pensionsuttag föreligger för både här nämnda och andra grupper anställda. I dylika fall erfordras en kompletterande försörjning i en eller annan form för utfyllande av luckor mellan den generella pensionsåldern och den lägre avgångsålder som tillämpas eller aktualiseras inom vissa företag eller yrken. Detta behov kan dock enligt kommitténs mening inte på ett godtagbart sätt tillgodoses inom den allmänna pensioneringens ram. Utöver vad redan anförts må nämnas att en anordning med differentierad pensionsålder skulle medföra behov av invecklade lagbestämmelser och avsevärt tynga pensioneringens administration. Det skulle bli ytterst komplicerat att utan en fortlöpande individuell kontroll avgöra, vilka arbetstagare som under sin aktiva tid fullgjort arbetsinsatser inom yrken med lägre pensionsålder i sådan omfattning, att rätten till den lägre pensionsåldern vore intjänad. Slutligen kan framhållas, att det inte är rimligt att i en skattefinansierad pensionering som folkpensioneringen giva olika yrkesgrupper olika stort pensionskydd. Om för vissa grupper skall gälla förmånligare pensionsbestämmelser än för övriga medborgare, erfordras en särskild finansiering av de bättre pensionerna. En sådan kan inte ordnas inom ramen för folkpensioneringen och svårigen inom tilläggs-pensioneringen.

Kommittén har på grund av vad sålunda anförts kommit till den uppfattningen att det inte är möjligt att på ett godtagbart sätt inom den allmänna pensioneringen differentiera pensionsåldern efter yrke eller sysselsättning.

Vid 1961 års riksdag aktualiserades på nytt de år 1959 framställda motionskraven om generell sänkning av pensionsåldern och om sänkning av pensionsåldern för personer med tungt och hälsofarligt arbete. Motionerna avvisades med hänvisning till den väntade propositionen på grundval av socialförsäkringskommitténs betänkande (L²U 1961: 56).

I *prop. 1962: 90* med förslag till lag om allmän försäkring anslöt sig föredragande departementschefen till socialförsäkringskommitténs resonemang beträffande differentierad pensionsålder för vissa yrkesgrupper och uttalade att avtalsvägen i första hand borde prövas.

Vid behandlingen av propositionen framhöll *andra lagutskottet* i sitt av riksdagen godkända *utlåtande 1962: 27*.

Enligt utskottets uppfattning talar såväl principiella som praktiska skäl mot en anordning inom den allmänna pensioneringen, som innebär oreducerad ålderspension före 67 år till vissa grupper. Visserligen kan det föreligga behov av en lägre pensionsålder bl. a. för dem som är sysselsatta med tungt och hälsofarligt arbete. Men det kan inte anses tilltalande att tillgodose dessa behov genom att bl. a. inom tilläggs-pensioneringen för särskilda grupper stadga en lägre pensionsålder. Därest inte avgiftsdifferen-

tiering infördes, skulle nämligen i så fall den merkostnad som skulle för-
anledas av den lägre pensionsåldern inom vissa branscher få bäras av
produktionen i dess helhet. För utskottet ter det sig mera naturligt, att
merkostnaden får belasta ifrågavarande delar av produktionen. En avgifts-
differentiering åter skulle otvivelaktigt medföra betydande komplikationer
för administrationen. Härtill kommer det vanskliga problemet att rättvist
utvälja de grupper som skulle vara berättigade till lägre pensionsålder.
Ännu svårare skulle det säkerligen ställa sig att utforma godtagbara och
administrativt användbara bestämmelser om de närmare förutsättningarna
för att de enskilda försäkrade skulle komma i åtnjutande av den särskilda
förmånen. Härvid är särskilt att märka de svårigheter som ligger i det för-
hållandet att åtskilliga förvärvsarbetande byter sysselsättning och anställ-
ning ett flertal gånger under sitt liv. De anförda synpunkterna för enligt
utskottets uppfattning otvivelaktigt till den slutsatsen att förevarande fråga
bör lösas utanför den allmänna pensioneringens ram. Uppgörelser avtals-
vägen synes utgöra den lämpligaste lösningen. Av det sagda följer att utskot-
tet inte kan ansluta sig till det i *motionen II: 611* framställda yrkandet
om en sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare och med dem jäm-
förliga grupper utan reducering av pensionsförmånerna. Ej heller kan ut-
skottet biträda ett i *motionerna I: 657* och *II: 785* framställt yrkande om en
utredning av förevarande fråga. Enligt utskottets uppfattning är frågan
tillräckligt utredd, såvitt gäller en lösning inom den allmänna pensione-
ringens ram. Beträffande frågan om en lösning avtalsvägen — en lösning
som enligt motionärerna bör väljas i första hand — anser utskottet, att
detta är en uppgift för arbetsmarknadens parter, där en statlig utredning
inte synes påkallad.

Vid 1963 års riksdag väcktes motioner som syftade till att gruvarbetare,
transportarbetare, skogsarbetare och likställda, som uppenbarligen sysslar
med tungt och farligt arbete, skulle erhålla pension vid 65 års ålder. Riks-
dagen hänvisade till sin inställning år 1962 (L²U 1963: 28).

Motioner med krav på en *allmän sänkning av pensionsåldern* har återkom-
mit varje år efter 1962. Motionerna har vid samtliga tillfällen avslagits (L²U
1963: 28, 1964: 41, 1965: 24 och 1966: 20). Andra lagutskottet har bl. a. fram-
hållit att mot önskemålet om en sänkt pensionsålder måste vägas angelä-
genheten av andra förbättringar för folkpensionärerna. Enligt utskottets
mening borde det pågående programmet för folkpensionsförbättringar fram-
till 1968 genomföras innan frågan om lägre generell pensionsålder kunde ha
någon aktualitet.

Förtida pensionsuttag

Ålderspension kan efter framställning från den försäkrade uttagas före
67 års ålder, dock tidigast fr. o. m. den månad den försäkrade uppnår 63
års ålder. Försäkrad, som äger rätt till såväl folkpension som tilläggspen-
sion, har inte rätt till sådant förtida uttag med mindre framställningen avser
båda pensionsandelarna. Pensionsuttaget kan också uppskjutas. Uttages
ålderspensionen i förtid minskas pensionen med 0,6 % för varje månad

som då pensionen börjar uttagas återstår till den månad då den försäkrade fyller 67 år. Uppskjutes uttaget ökas pensionen på motsvarande sätt, dock att hänsyn därvid inte tages till tid efter den månad under vilken den försäkrade fyller 70 år.

Reglerna om förtida och uppskjutet pensionsuttag tillkom år 1959 inom tilläggs pensioneringen (prop. 1959:100) och år 1962 inom folkpensioneringen (prop. 1962:90). En utförlig historik finns intagen i andra lagutskottets utlåtande 1966:19. Vid behandlingen av prop. 1962:90 anförde *andra lagutskottet* i sitt av riksdagen godkända *utlåtande 1962:27* i denna del.

Den reduktion av pensionen som enligt förslaget skall göras vid förtida uttag kritiseras i *motionen II:762*, där det yrkas att pensionen alltid skall utgå utan reduktion fr. o. m. 67 års ålder, vare sig förtida uttag skett eller ej. Utskottet vill härtill framhålla, att regeln om reduktion respektive ökning med 0,6 % per månad är grundad på försäkringsmatematiska överväganden; syftet med regeln är att den enskildes totala ålderspension skall bli lika stor, oberoende av när pensionen börjar utgå. Motionärernas förslag skulle därför omotiverat gynna dem som gör förtida uttag i förhållande till dem som väntar med uttaget till 67 års ålder. I så fall skulle det vara i stort sett enbart fördelar förenade med förtida uttag, och förslaget skulle därför i praktiken innebära en sänkning av den allmänna pensionsåldern till 63 år. Utskottet avstyrker förevarande motionsyrkande.

Av i huvudsak enahanda skäl kan utskottet inte heller biträda ett annat yrkande i samma motion, nämligen att — i motsats till vad som förordas i propositionen — kommunalt bostadstillägg skall kunna utgå till ålderspension, som utges till den som ej fyllt 67 år. Motionsförslaget skulle uppenbarligen till stor del eliminera de verkningar man velat uppnå med reduktionsregeln och därigenom göra det förtida uttaget alltför fördelaktigt.

I *motionen II:779* göres gällande, att det är obilligt att den som gjort förtida uttag av ålderspension inte skall kunna bli berättigad till förtidspension. Motionärerna utgår därvid från det fallet att en person, som tagit ut ålderspension fr. o. m. 63 års ålder, kort tid därefter blir invalidiserad. Hade han inte gjort förtida uttag, hade han fr. o. m. den månad, då han blev invalidiserad, blivit berättigad till hel förtidspension, som till sin storlek motsvarar full ålderspension och som vid 67 års ålder utbytes mot full ålderspension. I stället får han under sitt återstående liv endast en till $(100 - 48 \times 0,6 =) 71,2$ % reducerad ålderspension. Motionärerna förordar en regel av det innehållet, att därest den som gjort förtida uttag sedermera drabbas av sådan invaliditet som berättigar till hel förtidspension, reduktionen av pensionen fr. o. m. sistnämnda tillfälle skall inskränka sig till 0,6 % multiplicerat med antalet månader mellan den tidpunkt då det förtida uttaget började och den tidpunkt då invaliditeten inträffade. Om man i det angivna fallet antager att invaliditeten inträffar 12 månader efter början av det förtida uttaget, skulle alltså reduktionen fr. o. m. den senare tidpunkten bli $(12 \times 0,6 =) 7,2$ % och pensionen följaktligen i fortsättningen utgå med $(100 - 7,2 =) 92,8$ %.

Utskottet kan inte dela den syn på förevarande problem som ligger till grund för motionsyrkandet. Den som beslutar sig för att taga ut ålderspensionen i förtid bestämmer sig därmed för en lägre pensionsnivå under

återstoden av sitt liv. Det ter sig med hänsyn därtill främmande att där-
efter tillerkänna vederbörande en högre pension för den händelse att han
före 67 års ålder skulle drabbas av sådan invaliditet som berättigar till hel
förtidspension. Utskottet avstyrker därför motionen.

Vid riksdagarna 1964—1966 väcktes motioner med syfte att full pension
skulle utgå från 67 års ålder även vid förtidsuttag. I motionerna åren 1964
och 1965 ifrågasattes om inte rätten till förtidsuttag borde göras beroende
av särskild prövning. Riksdagen avlog motionerna med hänvisning till
andra lagutskottets uttalanden år 1962 (L²U 1964: 41, 1965: 25 och 1966:
19).

Arbetsmarknadsutredningen har i sitt betänkande, SOU 1965: 9, behandlat
reglerna om förtida uttag. Utredningen påpekade att reglerna var mindre
tillfredsställande i så måtto att om ålderspension uttagits i förtid kan den
ej utbytas mot förtidspension, om den försäkrade före 67 års ålder får
arbetsförmågan nedsatt. I förtid uttagen ålderspension kan ej heller utbytas
mot änkepension. Enligt utredningens uppfattning borde det i förtid uttagna
pensionsbeloppet minskas endast med den procentuella andel, som motsvarar
den tid under vilken den försäkrade före 67 års ålder faktiskt uppburit
ålderspension utan att vara berättigad till vare sig förtids- eller änkepension.
Utredningens förslag har av Kungl. Maj:t överlämnats till pensionsförsäk-
ringskommittén för beaktande i dess arbete.

Förtidspensioneringen

Förtidspension från folkpensioneringen och tilläggspensioneringen till-
kommer i princip försäkrad under 67 år vars arbetsförmåga på grund av
sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte är nedsatt med
minst hälften och nedsättningen kan anses varaktig. Beträffande tilläggs-
pensioneringen krävs dessutom att den försäkrade äger tillgodoräkna sig
pensionspoäng för tid före det år pensionsfallet inträffade. Förtidspension
utgår som hel pension om arbetsförmåga helt saknas eller endast finns i
ringa grad. Är arbetsförmågan nedsatt i mindre grad men med avsevärt mer
än hälften utgår två tredjedelar av hel förtidspension och i övriga fall en
tredjedel därav. Hel förtidspension är lika stor som ålderspensionen.

Reglerna om förtidspension tillkom år 1962 med lagen om allmän för-
säkring. I *prop. 1962: 90* uttalade föredragande departementschefen.

Ett grundläggande problem inom förtidspensioneringen rör utformningen
av invaliditetsbegreppet. För att kunna bedöma hur den all-
männa pensioneringens förtidspension bör vara uppbyggd torde man först
böra klargöra den principiella grunden för förtidspensioneringen och syf-
tet med densamma. Socialförsäkringskommittén har framhållit, att syftet
i princip är att tillförsäkra medborgarna rätt till ekonomisk trygghet vid
förtida förlust eller nedsättning av arbetsförmågan. Pensionen avser såle-
des inte att vara en lytesersättning utan en kompensation för sådana för-
sörjningsekonomiska konsekvenser, som har sin grund i sjukdom eller

skada. Med denna enligt min mening riktiga målsättning torde det vara uppenbart, att ett renodlat medicinskt invaliditetsbegrepp inte kan komma i fråga. Jag behöver bara nämna, att följderna av de medicinska defekterna varierar i mycket hög grad i de enskilda fallen. Dessa följder kan dessutom i större eller mindre omfattning motverkas eller undanröjas genom olika åtgärder för att höja arbetsförmågan eller möjliggöra utnyttjande av den kvarvarande arbetsförmågan. Grunden till den bristande arbetsförmågan bör — liksom inom den nuvarande folkpensioneringen — utgöras av medicinska faktorer. Härutöver bör, såsom kommittén anför, fordras att den medicinska defekten medför förlust eller en betydande nedsättning av arbetsförmågan. I likhet med praktiskt taget samtliga remissorgan ansluter jag mig alltså till kommitténs uppfattning, att invaliditetsbegreppet bör utformas som en arbetsinvaliditet, vilken har sin grund i medicinska faktorer.

Invaliditetsbegreppet bör i övrigt utformas så att därav framgår, vilken högsta arbetsförmåga en person kan få ha och likväl vara berättigad till förtidspension. I detta hänseende har kommittén anför, att man icke kan såsom f.n. inom folkpensioneringen bygga på förmågan att över huvud försörja sig, den s. k. minimiförsörjningsprincipen. Folkpensioneringens krav att vederbörande skall vara ur stånd att försörja sig, vilket i och för sig tolkas som liktydigt med att arbetsförmågan skall vara nedsatt med minst två tredjedelar, anses i praxis likväl inte uppfyllt, om arbetsinkomsten överstiger ett visst, förhållandevis lågt maximibelopp. Om en person med goda inkomster blir höggradigt invalidiserad, så att hans arbetsinkomst sjunker med mer än två tredjedelar men likväl även därefter överstiger nämnda maximibelopp, är han inte berättigad till folkpensioneringens invalidförmåner. I ett pensionssystem, som avser att ge både ett grundskydd och dessutom ett i förhållande till den tidigare arbetsinkomsten avvägt tilläggs- skydd, kan tydligen en sådan metod inte komma i fråga. Jag är också ense med kommittén om att man inom en pensionering, som omfattar hela folket, inte kan bygga på en bedömning av förmågan att fullgöra de med det tidigare arbetet förenade uppgifterna.

I stället måste man utgå från den andel av full arbetsförmåga, som den försäkrade har kvar. Därvid uppkommer frågan vad som skall förstås med full arbetsförmåga och om man skall tillämpa något slag av genomsnittsbedomning, exempelvis använda ett tabellsystem såsom inom yrkesskadeförsäkringen, eller om man skall ha en mera individuell bedömning. Liksom kommittén anser jag, att invaliditetsbegreppet bör utformas på sådant sätt att bedömningen i princip inriktas direkt på den försäkrade.

I första hand måste man bedöma den försäkrades medicinska status och därutöver beakta samliga de omständigheter, som i det enskilda fallet påverkar hans möjligheter att utnyttja den återstående arbetsförmågan, såsom hans ålder och förutsättningar med avseende på krafter, utbildning, yrke o. d., i förekommande fall efter det att vederbörliga rehabiliteringsåtgärder vidtagits. Vid bedömningen av arbetsförmågan måste vidare hänsyn tagas till storleken av å ena sidan den arbetsinkomst, som den försäkrade uppnått eller kan beräknas uppnå efter invaliditetens inträde, och å andra sidan hans arbetsinkomst som frisk. I sistnämnda hänseende har man att beakta både den arbetsinkomst, som den försäkrade uppnått före invaliditetens inträde, och den arbetsinkomst som han, om han ej drabbats av invaliditet, sannolikt skulle ha förskaffat sig under den tid därefter som kan överblickas.

I några yttranden har diskuterats, huruvida icke kommittén låtit den försäkrades medicinska status skjutas alltför mycket i bakgrunden och i stället i alltför hög grad betonat de ekonomiska faktorernas betydelse. Det har vidare anförts, att principen om jämförelse mellan arbetsinkomst före och efter invaliditet vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning kan leda till ett slags indirekt inkomstprövning av förtidspensionerna, som skulle kunna bli hårdare än den som enligt nuvarande regler gäller inom folkpensioneringen.

I dessa avseenden anser jag mig böra erinra om att en grundläggande förutsättning för rätt till förtidspension är att arbetsförmågan av medicinska skäl — sjukdom, lyte eller dylikt — är nedsatt i betydande grad. Föreligger icke sådan grund för nedsättningen utan beror denna på någon annan omständighet, är rätt till förtidspension icke för handen. Om exempelvis en frisk person drabbas av arbetslöshet och därmed förlorar sin arbetsinkomst, så har detta i och för sig ingen inverkan på frågan huruvida rätt till förtidspension föreligger. Å andra sidan följer av definitionen av invaliditetsbegreppet att det icke är tillräckligt för rätt till förtidspension att det föreligger en från medicinsk synpunkt betydande kroppslig eller själslig defekt. Det fordras också att defekten medför betydande konsekvenser för vederbörandes förmåga att försörja sig genom eget arbete samt att dessa konsekvenser inte kan neutraliseras genom olika åtgärder för att återställa arbetsförmågan. Tillämpningen av invaliditetsbegreppet förutsätter ett intimt samspel mellan såväl medicinska som ekonomiska bedömningsgrunder. Farhågorna för att jämförelsen mellan arbetsinkomsten före och efter invaliditet i realiteten skulle innebära en form av inkomstprövning tror jag bottnar i en överskattning av den roll som denna jämförelse är avsedd att spela. Avsikten är inte att den skall ha en utslagsgivande betydelse för frågan huruvida invaliditet föreligger. Jämförelsen kan emellertid jämte övriga omständigheter tjäna till vägledning vid bedömningen av frågan, i vilken omfattning sjukdomen eller skadan nedsatt arbetsförmågan.

Ett annat spørsmål avser arbetsmarknadslägets betydelse vid invaliditetsbedömningen. Jag accepterar kommitténs synpunkter i denna del och vill i likhet med vissa remissorgan kraftigt understryka betydelsen av att alla åtgärder vidtages i syfte att partiellt arbetsföra blir i tillfälle att utnyttja sin återstående arbetsförmåga. Jag räknar med att arbetsmarknadens organisationer aktivt stöder dessa strävanden. Att samhällets sysselsättningspolitik har stor betydelse för förtidspensioneringen framstår såsom uppenbart. Inte minst är det av vikt att de rörlighetsbefrämjande åtgärderna får vidgat utrymme.

Socialförsäkringskommittén anförde i fråga om arbetsmarknadslägets betydelse följande (SOU 1961: 29, s. 69).

Vid nyssnämnda beräkning av förtjänstnivån spelar arbetsmarknadsläget en väsentlig roll. Numera torde man i allmänhet ansluta sig till den uppfattningen att det är orätt att för en invalid beräkna en viss resterande arbetsförmåga, som han trots bästa arbetsvilja och allvarliga försök att skaffa sig ett arbete inte kan utnyttja, när arbetsmarknadsläget inte gör det möjligt. Men arbetsmarknadsläget kan ju växla från tid till annan. I anslutning till vad som sägs i kapitel 6 om invaliditetens varaktighet synes det vara riktigast att inte låta det för tillfället aktuella läget vid kortvarigare konjunkturförskjutningar inverka vid invaliditetsbedömningen.

Man torde dock inte kunna undvika utan därför få acceptera att konjunkturläget vid tidpunkten för beslutet att tillerkänna invalidpension i praktiken kommer att något överbetonas, om det är ett dåligt läge. Att man inte skall gå på förtjänstmöjligheterna vid ett exceptionellt gott arbetsmarknadsläge synes uppenbart. En senare konjunkturväxling torde i allmänhet inte böra i och för sig vara anledning till jämkning i ena eller andra riktningen av en utgående invalidpension. Ett bifall till vad i kapitel 5 föreslås om invaliditetsgradering och -gruppering torde dock kunna begränsa aktualiteten av dessa problem för tillämpningen.

Det är givet att det lokala arbetsmarknadsläget i åtskilliga fall måste inverka på invaliditetsbedömningen. På orter med differentierat näringsliv finnes i allmänhet större möjligheter att inpassa en invalid i förvärvslivet än på orter med föga utvecklat näringsliv. Detta gör att frågan om flyttningsskyldighet för den försäkrade aktualiseras i vissa fall. Frågan när flyttning bör ske får bli beroende av en skälighetsbedömning. I fall då en flyttning med hänsyn till den försäkrades ålder, familjeförhållanden, fastighetsinnehav eller andra omständigheter inte gärna kan ifrågasättas, torde den försäkrades arbetsförmåga och arbetsmöjligheter böra bedömas med hänsyn till förhållandena på bostadsorten.

Vid behandlingen av prop. 1962: 90 anförde *andra lagutskottet* i sitt av riksdagen godkända *utlåtande 1962: 27*.

Av utomordentlig betydelse inom den nya förtidspensioneringen blir i *invaliditetsbedömningen*, d.v.s. prövningen av de faktorer som skall inverka på rätten till pension. Med det invaliditetsbegrepp som förslaget bygger på blir det nödvändigt att invaliditetsbedömningen inriktas direkt på den försäkrade och på hans situation. Eftersom det inte är den medicinska defekten i och för sig utan den därav förorsakade nedsättningen av arbetsförmågan som skall grunda rätt till pension, måste i varje enskilt fall undersökas, huruvida och i vilken grad den medicinska defekten medfört sådan nedsättning. Härvid torde en jämförelse mellan den invalidiserades inkomster före och efter invaliditeten utgöra en lämplig väg. Inkomstjämförelsen kan dock inte inskränkas till att avse inkomsten omedelbart före invalidiseringen, ty inkomsten kan redan dessförinnan ha påverkats av ett sjukdomstillstånd. Hänsyn måste också tagas till den inkomst som man kan förutsätta att den invalidiserade skulle ha haft, därest han inte drabbats av invaliditeten. När det gäller inkomsten efter invaliditeten, kan denna inte heller utan vidare läggas till grund för jämförelsen. Avgörande skall nämligen vara den inkomst som den invalidiserade med hänsyn till sina återstående krafter och färdigheter rimligen kan förskaffa sig, inte den inkomst som han med hänsyn till föreliggande förhållanden faktiskt har. Utskottet har därmed berört de problem, som hör samman med läget på arbetsmarknaden, ävensom frågan huruvida det skall kunna krävas, att den invalidiserade söker sig ett lämpligt arbete på annan ort eller inom ett nytt verksamhetsområde. Lösningen härav måste ske genom överväganden av vad som skäligen kan begäras i varje enskilt fall, och särskild hänsyn måste därvid tagas till bl. a. den invalidiserades ålder samt familje- och bostadsförhållanden. Enligt utskottets uppfattning finnes det emellertid anledning att förutsätta, att dessa skälighetsproblem i tillämpningen kommer att på ett tillfredsställande sätt lösas av pensionsdelegationerna.

I *motioner till 1964 års riksdag* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en snabb utredning och förslag till riksdagen om en förtidspensionering av skogsarbetare, som uppnått 60 år och som genom rationaliseringen inom skogsbruket kom att friställas och ej kunde beredas sysselsättning. Motionerna avstyrktes av *andra lagutskottet* i dess av *riksdagen* godkända *utlåtande 1964: 7*. Utskottet fann ej anledning att frångå sin tidigare uttalade principiella uppfattning, att frågor av detta slag borde lösas utanför den allmänna pensionsförsäkringens område. Vidare ansåg utskottet, att de sysselsättningssvårigheter som uppkom för vissa skogsarbetare i samband med skogsbrukets fortgående mekanisering syntes i första hand vara ett arbetsmarknadsproblem, som enligt direktiven till 1960 års arbetsmarknadsutredning torde komma att behandlas av utredningen.

Kontant stöd vid arbetslöshet

Arbetslöshetsförsäkringen bygger på arbetstagarnas frivilliga anslutning till arbetslöshetskassor, som har bildats inom ramen för de fackliga organisationerna. Medlemskap i sådan organisation är dock inte något villkor för rätt att tillhöra försäkringen. För rätt till ersättning krävs att den försäkrade tillhört försäkringen viss tid. Ersättningen, som bestäms av varje kassa för sig, utgörs av dagpenning med högst 40 kr. under fem dagar per kalendervecka och barntillägg med 2 kr. per barn under 16 år. Ersättningen utgår under högst 150 dagar per försäkringsår. Arbetsmarknadsstyrelsen, som är tillsynsmyndighet för försäkringen, kan dock medge att ersättningstiden utsträcks till 200 dagar. Försäkringen finansieras till omkring 40 % med statsbidrag.

Vid sidan om arbetslöshetsförsäkringen finns *kommunalt kontantunderstöd* vid arbetslöshet. Understödet utgår i princip inte samtidigt med ersättning från arbetslöshetskassa eller socialhjälp. Dagunderstöd utgår för ensam person med högst 15 kr. och för makar med högst 19 kr. Därtill kommer barntillägg med 2 kr. per dag för barn under 16 år. Statsbidrag utgår med 20 % av kommunens kostnader för understödsverksamheten.

Arbetsmarknadsstyrelsen har den 1 februari i år i skrivelse till Konungen hemställt om höjning av maximibeloppen och bemyndigande att jämka statsbidraget till kommunala kontantunderstöd vid arbetslöshet. Styrelsen vill att maximibeloppet skall höjas till 24 kr. för ensamstående och 28 kr. för makar att utgå under högst fem dagar per kalendervecka. Styrelsen vill dessutom ha bemyndigande att besluta om jämkning uppåt av statsbidraget till kommuner med hög och långvarig arbetslöshet och med sjunkande befolkningstal. I skrivelsen anföres att kontant arbetslöshets hjälp i princip endast bör utgå för att överbrygga kortvariga arbetslöshetsperioder i samband med arbetskraftens omställning på arbetsmarknaden. Trots beredskapsarbeten

och andra åtgärder finns det enligt styrelsen personer som behöver kontant-hjälp något längre perioder. Detta gäller, anförts vidare, i huvudsak i glesbygder bosatta äldre och svårplacerade skogsarbetare och småbrukare som huvudsakligen på grund av ålder och lokal bundenhet ej kunnat ställa om till nya arbetsuppgifter.

På den enskilda arbetsmarknaden finns i LO:s och SAF:s regi en särskild försäkringsform, AGB-försäkring, som innebär att friställd äldre arbetskraft kan erhålla visst belopp i *avgångsbidrag*. I princip gäller att arbetstagare för att vara bidragsberättigad skall ha fyllt 50 år och ha 10 anställningsår vid företaget. Bidrag utgår med 100 kr. för varje anställningsår. Arbetstagare mellan 62 och 67 år kan därutöver få belopp varierande mellan 4 700 kr. och 6 000 kr.

1960 års arbetsmarknadsutredning har i sitt betänkande, SOU 1965:9, ingående behandlat den äldre arbetskraftens problem. Utredningen anförde beträffande kontant stöd vid långvarig arbetslöshet bl. a.

Det är enligt utredningens mening önskvärt att frågorna om bättre försäkringsskydd, om förtidspensionering av äldre ortsbundna arbetslösa i glesbygder och om samordningen mellan dessa båda stödformer tages upp till utredning i särskild ordning eftersom de faller utanför utredningens uppdrag. Enligt vad utredningen har sig bekant arbetar pensionsförsäkringskommittén med likartade frågor och det vore därför enligt utredningens mening lämpligt, att kommittén fick uppdraget att utreda även denna fråga. I avvaktan på mera långsiktiga och rationella lösningar som kan bli resultatet av en sådan utredning måste kommunala kontantunderstöd utbetalas till långtidsarbetslösa, som inte kan beredas sysselsättning i lämpliga former. I vissa fall torde sådant understöd också få lov att utgå under förhållandevis långa perioder. Den besöksplikt på arbetsförmedlingen, som utgör ett villkor för understödet, är därvid en garanti för att tillgängliga arbetstillfällen tillvaratas och att frågan om en omställning till arbete på annan ort ständigt hålles aktuell. Kommunala kontantunderstöd till långtidsarbetslösa kan för en utflyttningkommun med ett vikande sysselsättningsunderlag innebära stora ekonomiska påfrestningar. Enligt utredningens mening bör arbetsmarknadsstyrelsen i sådana sammanhang — i enlighet med förslag, som framlägges i det följande — ha möjlighet att jämka statsbidraget.

I *prop. 1966:52* angående riktlinjerna för arbetsmarknadspolitiken behandlas de äldres sysselsättningsproblem. I propositionen, som grundade sig på arbetsmarknadsutredningens betänkande, framhöll departementschefen, att när det gäller äldre arbetskraft i glesbygder omskolning och flyttning i många fall inte är något realistiskt alternativ. Kontantunderstöd kan ibland vara en rationell lösning när det gäller temporära sysselsättningssvårigheter men kan enligt departementschefen inte godtas när det gäller permanent eller återkommande arbetslöshet. I propositionen framhålles ytterligare, att frågan om kontanthjälpens ställning inom arbetsmarknadspolitiken och frågan om ett vidgat skydd mot inkomstbortfall vid arbetslöshet borde belysas mer allsidigt. I samband därmed borde även arbetslöshetsförsäkringen övervägas på nytt.

För att genomföra den i propositionen angivna utredningen tillsattes i mars 1966 den s. k. *KSA-utredningen* — utredningen om kontant stöd vid arbetslöshet. Utredningen skall bl. a. pröva olika vägar att avhjälpa bristerna i den ekonomiska tryggheten för vissa grupper yrkesutövare, som kan bedömas löpa risk att bli arbetslösa. Skulle utredningen finna att någon form av obligatorisk arbetslöshetsförsäkring behövs skall möjligheterna att samordna den med den nuvarande frivilliga försäkringen undersökas.

KSA-utredningen har genom tilläggskreditiv den 7 april i år fått i uppdrag att med förtur utforma och framlägga förslag till stödformer för äldre arbetstagare som träffas av särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden. I direktiven uttalar föredragande departementschefen, statsrådet Johansson, bl. a.

Den allt snabbare strukturomvandlingen i form av driftförändringar och företagsnedläggningar, särskilt inom industri och handel, har medfört svåra påfrestningar för den därav berörda arbetskraften. I synnerhet har det visat sig vara svårt att finna lämplig ny anställning för äldre arbetstagare. Med hänsyn till denna utveckling synes det mig angeläget att spörsmålet om lämpliga former för stöd åt dessa arbetstagare övervägs snarast möjligt. Utredningen bör därför behandla denna fråga med förtur och utforma förslag till lämpliga stödformer.

Nuvarande arbetslöshetsförsäkring ger skydd i högst 150 dagar under ett försäkringsår. Utredningen bör med förtur undersöka möjligheterna att komplettera detta försäkringsskydd i syfte att täcka försäkringsbehovet för tiden efter utförsäkring enligt nu gällande regler. Detta nya försäkringsskydd bör främst omfatta arbetstagare som inom de närmaste åren uppnår pensionsåldern.

Då alla inte är arbetslöshetsförsäkrade i arbetslöshetskassorna torde även i fortsättningen erfordras kontantbidrag för att lösa problem i samband med friställningar av äldre arbetskraft. Utredningen bör därför undersöka hur nuvarande former för kontantstöd fungerar och föreslå erforderliga åtgärder för att effektivisera dem.

Jag vill erinra om att på utredningen ankommer att i sin översyn av arbetslöshetsförsäkringens omfattning och utformning även lösa finansieringsfrågorna. F. n. svarar de försäkrade själva och staten gemensamt för kostnaderna. Arbetsgivarparten deltar inte i finansieringen. Utredningen bör överväga alternativa finansieringsformer och komma med förslag. I avvaktan på detta bör förslag till en temporär lösning av finansieringsfrågorna läggas fram för det här avsedda kompletterade trygghetsskyddet. Detta bör övergångsvis kunna finansieras i huvudsak efter nu gällande finansieringsprinciper.

Det är angeläget att karaktären av arbetsmarknadspolitiskt betingat bidrag klart kommer till uttryck. I princip bör därför samma krav på att stå till arbetsmarknadens förfogande gälla som för dem vilka i vanlig ordning erhåller stöd vid arbetslöshet. Det innebär självfallet också att samhällets åtgärder liksom tidigare i första hand skall inriktas på att anskaffa arbete.

Arbetsmarknadspolitiska åtgärder

I *prop. 1966: 52* angående riktlinjerna för arbetsmarknadspolitiken före-

slås vissa åtgärder för att förbättra de äldres sysselsättningsmöjligheter. Bl. a. föreslås förbättringar inom omskolnings- och yrkesutbildningsverksamheten. Dessutom vill man bygga ut ett system med provanställning. För den lokalt bundna äldre arbetskraften i glesbygden räknar man med fortsatt behov av beredskapsarbete. Vidare föreslås att sysselsättningsnämnden med företrädare för bl. a. kommunen och arbetsmarknadens parter skall inrättas på vissa orter.

Arbetsmarknadsstyrelsen har sedan år 1961 ett särskilt program om den äldre arbetskraftens sysselsättningsförhållanden. Programmet har reviderats år 1964 och 1966. Mot bakgrunden av den under år 1966 skärpta situationen på arbetsmarknaden har arbetsmarknadsstyrelsen den 13 januari i år antagit ett särskilt program för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Detta program är i första hand inriktat på den äldre arbetskraft som friställs och som beräknas få svårigheter att utan intensiva arbetsmarknadspolitiska insatser få ny sysselsättning.

Programmet innebär bl. a. en förstärkning av arbetsförmedlingens service i glesbygderna. Den uppsökande verksamheten såväl hos arbetssökande som arbetsgivare skall utökas. I samarbete med SAF skall AMS försöka intressera företagarna att ta emot även den äldre arbetskraften. För att övervinna de äldres tveksamhet för omskolning skall de beredas möjlighet att pröva på flera yrken på omskolningskurser. Vidare skall yrkesutbildningen av äldre arbetskraft på arbetsplatserna utökas. Slutligen förebådas vissa åtgärder i fråga om beredskapsarbeten.

Utskottet

I förevarande motioner behandlas problem som rör försörjningen av den äldre friställda arbetskraft som får sysselsättningssvårigheter i samband med den pågående strukturrationaliseringen inom näringslivet. I motionerna föreslås olika sätt att komma till rätta med problemet inom ramen för den allmänna pensioneringen. I vissa motioner tas även upp frågan om sänkt pensionsålder.

I motionerna I: 351 av herr Carlsson, Eric, och herr Svanström och II: 438 av herr Gustavsson i Alvesta begärs en parlamentarisk utredning av frågan om sänkt folkpensionsålder. Motionärerna hävdar att en sänkning av folkpensionsåldern är motiverad både med hänsyn till den äldre friställda arbetskraften och ur rättvisesynpunkt — åtskilliga tjänstemannagrupper har lägre pensionsålder än 67 år, i vissa fall t. o. m. lägre än 65 år.

Frågan om en allmän sänkning av folkpensionsåldern har vid åtskilliga tillfällen behandlats av riksdagen. Så sent som i fjol avtog riksdagen motioner av samma innebörd som de förevarande. Riksdagen har uttalat bl. a. att en sänkning av pensionsåldern måste vägas mot angelägenheten av andra förbättringar för folkpensionärerna. Riksdagen har vidare hänvisat till

de utlovade folkpensionshöjningarna fram till den 1 juli 1968 samt till den inom pensionsförsäkringskommittén pågående utredningen om standardförbättringar för folkpensionärer efter nämnda tidpunkt. Enligt utskottets mening saknas anledning för riksdagen att ändra sin tidigare deklarerade uppfattning. Motionerna bör alltså avslås av riksdagen.

Även i motionerna I: 30 av herr Werner och II: 39 av herr Andersson i Luleå m. fl. behandlas frågan om sänkt pensionsålder. Motionärerna vill ha en utredning i samråd med arbetsmarknadens parter om sänkt pensionsålder till förslagsvis 65 år för försäkrade, som har fysiskt eller psykiskt påfrestande arbete eller hälsovådligt yrke.

Den av motionärerna upptagna frågan har riksdagen prövat tidigare. År 1962 hade andra lagutskottet vid behandlingen av lagen om allmän försäkring att ta ställning till motioner av liknande innebörd som de förevarande. Utskottet anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande, att såväl principiella som praktiska skäl talade mot en anordning inom den allmänna pensioneringen, som innebar oreducerad ålderspension före 67 års ålder till vissa grupper. Visserligen kunde behov föreligga av en lägre pensionsålder bl. a. för dem som var sysselsatta med tungt och hälsofarligt arbete, men det kunde inte anses tilltalande att tillgodose dessa behov genom att bl. a. inom tilläggspensioneringen för särskilda grupper stadga en lägre pensionsålder. Därest inte avgiftsdifferentiering infördes, skulle nämligen i så fall den merkostnad som skulle föranledes av den lägre pensionsåldern inom vissa branscher, få bäras av produktionen i dess helhet. För utskottet tedde det sig mera naturligt att merkostnaden fick belasta ifrågasvarande delar av produktionen. En avgiftsdifferentiering åter skulle otvivelaktigt medföra betydande komplikationer för administrationen. Härtill kom det vanskliga problemet att rättvist utvälja de grupper som skulle vara berättigade till lägre pensionsålder. Ännu svårare skulle det säkerligen ställa sig att utforma godtagbara och administrativt användbara bestämmelser om de närmare förutsättningarna för att de enskilda försäkrade skulle komma i åtnjutande av den särskilda förmånen. Härvid var särskilt att märka de svårigheter som låg i det förhållandet att åtskilliga för värvsarbetande bytte sysselsättning och anställning ett flertal gånger under sitt liv. De anförda synpunkterna förde enligt utskottets uppfattning otvivelaktigt till den slutsatsen att frågan borde lösas utanför den allmänna pensioneringens ram. Uppgörelser avtalsvägen syntes utgöra den lämpligaste lösningen.

Vid 1963 års riksdag intog utskottet samma ståndpunkt. Sedan dess har inte inträffat något som föranleder ändrat ställningstagande. Utskottet avstyrker därför motionerna I: 30 och II: 39.

I motionerna I: 31 av herr Werner och II: 38 av herr Andersson i Luleå m. fl. tar man utöver vad som framgår i det följande upp reglerna om förtida

pensionsuttag inom den allmänna pensioneringen. Dessa regler innebär att ålderspension från folkpensioneringen och tilläggs-pensioneringen kan lyftas före 67 års ålder, dock tidigast fr.o.m. den månad den försäkrade fyller 63 år. Försäkrad som har rätt till både folk- och tilläggs-pension måste låta förtida uttag omfatta båda pensionerna. Vid förtida pensionsuttag minskas pensionen med 0,6 % för varje månad som — när pensionen börjar uttagas — återstår till den månad då den försäkrade fyller 67 år. Reduktionen av pensionen består under pensionärens livstid.

De förevarande motionerna syftar till att full pension skall utgå från 67 års ålder även vid förtidsuttag av ålderspension. Motioner av i huvudsak samma innebörd har riksdagen avslagit åren 1962 och 1964—1966. Riksdagen har därvid ansett att ett bifall till motionerna i realiteten skulle innebära sänkt pensionsålder, vilket — som framgår av det föregående — riksdagen icke kunde acceptera. Enligt utskottets mening finns det ingen anledning att frånträda denna uppfattning. Motionerna bör alltså avslås i denna del.

Motionerna I:31 av herr Werner och II:38 av herr Andersson i Luleå m.fl., I: 352 av herr Dahlén m. fl. och II: 446 av herr Ohlin m. fl., I: 353 av herr Jansson, Paul, m. fl., och II: 436 av herr Blomkvist m. fl. samt I: 443 av herr Geijer, Arne, och herr Johansson, Knut, samt II: 557 av fru Ekendahl och herr Hagnell går samtliga ut på att man skall söka lösa problemet med försörjningen av den äldre friställda arbetskraften genom en mer vidsträckt användning av förtidspensioneringen.

Enligt gällande bestämmelser utgår förtidspension till den som på grund av fysisk eller psykisk invaliditet, vanförhet eller annat lyte fått sin arbetsförmåga nedsatt med minst hälften. Nedsättningen av arbetsförmågan skall alltså ha medicinsk grund för att förtidspension skall kunna utgå. Därjämte skall beaktas samtliga omständigheter, som i det enskilda fallet påverkar vederbörandes möjligheter att utnyttja den återstående arbetsförmågan såsom ålder, krafter, utbildning och yrke. Även arbetsmarknads-läget har sin betydelse vid bedömning av rätten till förtidspension. På orter med differentierat näringsliv finns i allmänhet större möjligheter att inpassa en handikappad i förvärvslivet än på orter med föga utvecklat näringsliv. Detta har betydelse även för flyttningsskyldigheten. Kan det med hänsyn till den försäkrades ålder, familjeförhållanden, fastighetsinnehav eller andra omständigheter inte skäligen påfordras att han flyttar, får arbets-möjligheterna och arbetsförmågan bedömas med hänsyn till förhållandena på bostadsorten.

I motionerna föreslås att man vid invaliditetsbedömningen skall lägga ökad vikt vid arbetsmarknadsfaktorerna och ha en mindre sträng bedömning i fråga om de medicinska skälen. I flertalet av motionerna vill man dessutom när det gäller den äldre ortsbundna arbetskraften som friställes,

helt anknyta rätten till förtidspension till arbetsmarknadspolitiska faktorer och bortse från om medicinsk invaliditet föreligger. I motionerna begäres utredning av frågorna.

Utskottet är medvetet om att i synnerhet under senare tid svåra problem uppstått för den äldre arbetskraften i samband med olika branschers strukturomvandling. Arbetsmarknadspolitiken är inriktad på att genom olika åtgärder återföra den friställda arbetskraften till arbetslivet. En del av den arbetskraft som närmar sig pensionsåldern är emellertid ofta svårplacerad och förblir därför stundom utan arbete. Detta gäller i synnerhet i glesbygder där differentieringen inom arbetslivet är ringa. De ekonomiska bidrag som kan ifrågakomma — ersättning från arbetslöshetskassa, kommunalt kontantunderstöd och avgångsbidrag — är i olika hänseenden otillräckliga. Utskottet är därför ense med motionärerna att åtgärder bör vidtas för att förbättra den ekonomiska situationen för den aktuella gruppen äldre arbetslösa. Problemet bör emellertid i första hand ses som en arbetsmarknadsfråga och därför lösas som en sådan. En arbetsmarknadspolitiskt motiverad stödform är av olika skäl att föredra framför en lösning inom den allmänna pensioneringen. Bl. a. möjliggör ett arbetsmarknadspolitiskt stöd att friställd arbetskraft, som av medicinska skäl är arbetsoförmögen, lättare kan återföras till arbetslivet om arbetstillfällena till följd av ändrade konjunkturer eller eljest åter skulle öka.

Förra året tillsattes en utredning om kontant stöd vid arbetslöshet. Denna utredning har i dagarna fått vidgade direktiv. Utredningen skall med förtur utforma och framlägga förslag till stödformer för äldre arbetstagare som träffas av särskilda omställningssvårigheter på arbetsmarknaden. Utredningen har alltså att lösa det problem som ligger till grund för motionerna, nämligen försörjningen av den äldre ortsbundna arbetskraft som friställts genom förändringar i näringslivet. Med hänvisning härtill och till vad utskottet anfört om frågans arbetsmarknadspolitiska karaktär synes man inte böra överväga någon ändring i reglerna om förtidspension. Motionsyrkandena bör således inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

A. att motionerna I: 351 och II: 438 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 30 och II: 39 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 31 och II: 38, såvitt angår förtidspensioneringen,

2) motionerna I: 352 och II: 446,

3) motionerna I: 353 och II: 436 samt

4) motionerna I: 443 och II: 557, såvitt angår förtidspensioneringen,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 31 och II: 38, i den mån de icke behandlats under C, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 april 1967

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid behandlingen av detta ärende har närvarit:

från första kammaren: herr Strand, fru Carlqvist, herrar Lars Larsson, Hübinette, fru Hamrin-Thorell, fru Nilsson, herrar Eric Carlsson och Erik Filip Petersson;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Bengtsson i Varberg, fröken Sandell, herrar Johansson i Södertälje, Fredriksson, Edlund, Jonsson och Larsson i Öskeviksby.

Reservationer

I

vid utskottets hemställan under A

av herrar *Eric Carlsson* och *Larsson* i Öskeviksby, vilka ansett,

a) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 14 med orden »Frågan om» och slutar på följande sida med orden »av riksdagen» bort erättas med text av följande lydelse:

»Starka skäl talar enligt utskottets mening för det i förevarande motioner uttalade kravet på utredning av frågan om sänkt folkpensionsålder. Utskottet anser de motiv som motionärerna anfört för en sänkning av pensionsåldern i första hand för vissa grupper som bärande. Utskottet vill särskilt betona att de grupper som har 67 år som pensionsålder är människor som gått ut tidigt i förvärvslivet. Den aktiva arbetsinsatsen har inte bara varit tung, årens antal har även bidragit till den förslitning och det åldrande i förtid som följer med tungt arbete.

Givetvis måste i detta sammanhang även beaktas angelägenheten av andra förbättringar för folkpensionärerna. Därvid bör särskilt uppmärksammas att statsmakterna bundit sig för en viss folkpensionsnivå 1968, och även därefter måste förbättringar för folkpensionärerna enligt utskottets mening genomföras. De ändringar som genomförts beträffande möjligheten till

förtida uttag av folkpension och allmän tilläggs-pension minskar ingalunda kravet på en sänkning av folkpensionsåldern. Faktum kvarstår att för den stora allmänheten kan en pensionering med nuvarande ordning inte ske före 67 års ålder utan att detta väsentligt reducerar pensionsbeloppen. Då en sänkning av pensionsåldern ur både social synpunkt och allmän rättvisesynpunkt måste anses vara en av de angelägnaste uppgifterna inom pensionspolitiken tillstyrker utskottet motionsyrkandena om att frågan om folkpensionsåldern upptages till prövning. Såsom framhållits i motionerna bör detta lämpligen ske genom utredning inom en parlamentariskt sammansatt pensionsberedning. Utskottet biträder alltså motionerna I: 351 och II: 438.»

b) att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 351 och II: 438, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan om en sänkt folkpensionsålder blir föremål för utredning av en parlamentariskt sammansatt kommitté.»

II

vid utskottets hemställan under C

av herr *Hübinette*, fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Erik Filip Petersson*, *Anderson* i Sundsvall, *Edlund* och *Jonsson*, vilka ansett,

a) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 17 med orden »Utskottet är» och slutar med orden »riksdagens sida» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet är medvetet om att i synnerhet under senare tid svåra problem uppstått för den äldre arbetskraften i samband med olika branschers strukturomvandling. Arbetsmarknadspolitiken är inriktad på att genom olika åtgärder återföra den friställda arbetskraften till arbetslivet. En del av den arbetskraft som närmar sig pensionsåldern är emellertid ofta svårplacerad och förblir därför stundom utan arbete. Detta gäller i synnerhet i glesbygder där differentieringen inom arbetslivet är ringa. De ekonomiska bidrag som kan ifrågakomma — ersättning från arbetslöshetskassa, kommunalt kontantunderstöd och avgångsbidrag — är i olika hänseenden otillräckliga. Utskottet är därför ense med motionärerna att åtgärder bör vidtas för att förbättra den ekonomiska situationen för den aktuella gruppen äldre arbetslösa. Problemet kan i flertalet fall ses som en arbetsmarknadsfråga och lösas som en sådan. Utskottet noterar att den förra året tillsatta utredningen om kontant stöd vid arbetslöshet i dagarna erhållit vidgade direktiv. Dessa innebär att utredningen med förtur skall utforma och framlägga förslag till stödformer för äldre arbetstagare, som träffats av särskilda omställnings-svårigheter på arbetsmarknaden. För en mindre del av den överblivna ar-

betskraften kan det emellertid bli en otillräcklig åtgärd att tillgripa kon-
tanta stödbidrag av arbetsmarknadspolitisk karaktär. Enligt utskottets me-
ning måste man överväga ytterligare åtgärder, särskilt för den äldre svår-
placerade arbetskraft som närmar sig pensionsåldern. Det ligger nära till
hands att satsa på generösare möjligheter att erhålla förtidspension från
den allmänna pensionsförsäkringen. Visserligen kan försäkrad erhålla för-
tida uttag av folkpension då han uppnått 63 års ålder, men reduceringsreg-
lerna beträffande pensionsbeloppet medför i många fall att pensionen inte
förslår att täcka levnadskostnaderna. Motsvarande reducering sker inte
beträffande förtidspension. En reform av detta slag förutsätter att en ut-
vidgning sker av möjligheten att erhålla förtidspension. Förtidspension
bör alltså kunna medges i vidgad utsträckning i sådana fall där den äldre
arbetskraftens försörjningsproblem inte kan på ett tillfredsställande sätt
lösas genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Utvidgning av möjligheterna till förtidspension i enlighet med det an-
förda kräver utredning av en hel del problem. Utskottet vill understryka
angelägenheten av en skyndsam behandling av frågan.»

b) att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen med bifall till följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 31 och II: 38, såvitt angår förtidspensio-
neringen,

2) motionerna I: 352 och II: 446,

3) motionerna I: 353 och II: 436 samt

4) motionerna I: 443 och II: 557, såvitt angår förtidspen-
sioneringen,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av
reglerna angående förtidspension i lagen om allmän försäk-
ring».